

KÖBLÖS ADÉL*

Mikor szükséges tárgyalást tartani polgári ügyekben?

Pár gondolat az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata tükrében

A tárgyalás a peres eljárás legfontosabb, legjelentősebb szakasza¹ – olvashattuk több, még a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: 1952. évi Pp.) alapján készült tankönyvben, egyetemi jegyzetben. A szerzők terjedelmes fejezetben, részekben bontották ki a tárgyalás fogalmát, szerepét, menetét, stb. Azóta a helyzet változott, a tárgyalás lekerült a piederestől, a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) elfogadásával a figyelem az elsőfokú eljárásban érvényesülő osztott perszerkezet felé fordult.² Ennek ellenére a jogviták tárgyaláson (tárgyalás alapján) történő elbírálását az Alaptörvény [XXVIII. cikk (1) bekezdés] és nemzetközi egyezményekben [pl. Emberi Jogok Európai Egyezménye (továbbiakban: EJEE) 6. cikk (1) bekezdés] deklarált alapjog védi.

A tárgyalás peren belüli szerepének bővítése a szóbeliség, a közvetlenség és a nyilvánosság kiteljesedésének, míg szűkítése az említett elvek korlátozásának irányában hat. A tárgyalás háttérbe szorul, ha az eljárás lebonyolításának fő formájává az írás (iratváltás) válik, és erősödik a szóbeliség hangsúlyozásával. Amellett, hogy a kommunikáció e két formája a perben mindig egymás mellett jelen van, arányuk a történelem során folyamatosan változott.³

---

* tudományos főmunkatárs, NKE Civilisztikai Tanszék

¹ KISS DAISY: *A tárgyalás*. In: Németh János (szerk.): *Magyar polgári perjog I.* Ligatúra Kiadó. Budapest, 1993. 352. p.; KENGYEL MIKLÓS: *Magyar polgári eljárásjog*. Osiris, Budapest, 2012. 236. p.; NAGY ANDREA: *A tárgyalás*. In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *Polgári perjog – Általános rész*. KJK Kerszöv. Budapest, 2003. 203. p.

² Az eddig megjelent tankönyvekben, kommentárokból [pl.: NAGY ADRIENN – WOPERA ZSUZSA (szerk.): *Polgári eljárásjog I.* Wolters Kluwer, Budapest, 2018.; ÚDVARY SÁNDOR (szerk.): *Polgári eljárásjog - a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény alapján*. Patrocinium Kft. Budapest, 2018.; WOPERA ZSUZSA (szerk.): *Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2017.; VARGA ISTVÁN (szerk.): *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja*. HVG-ORAC, Budapest, 2018.] már nem találkozhatunk a tárgyalás fogalmának, céljának, szerepének ily részletekbe menő meghatározásával.

³ MAGYARY GÉZA – NIZSALOVSKY ENDRE: *Magyar polgári perjog*. Harmadik kiadás. Franklin-Társulat. Budapest, 1939. 248. p.

A jelen tanulmány elsődleges célja annak rövid bemutatása, mi az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) gyakorlata a tárgyalás tartásával összefüggésben az EJEE 6. cikk 1. bekezdésének értelmezése során „polgári” ügyekben. A területi korlátok csak szűk körben teszik lehetővé következtetések levonását a hazai polgári perrendtartásra nézve.

I. Általános keretek

Az EJEE 6. cikkének 1. bekezdése szerint mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és észszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően. A tisztességes eljáráshoz való jog számos követelményt támaszt a jogvitákat eldöntő fórumokkal és az ítélethez vezető eljárással szemben. Ezek együttesen teszik ki a „tisztességes” minőséget. Jelen tanulmány szempontjából csupán egyetlen szónak van jelentősége: „tárgyalja”. Mégis, az EJEB gyakorlatában a tárgyalás oly szorosan összekapcsolódik a nyilvánossággal, hogy a kettő jellemzően együtt jelenik meg. A tárgyalás tartásának szükségességét a nyilvánosság oldaláról közelítve mérlegelik annak ellenére, hogy tárgyalást tartani a nyilvánosság kizárásával is lehetséges, miként az a 6. cikk 1. bekezdésének második mondatából is kitűnik.

A Bíróság rendszeresen kiemeli: a nyilvánosság védi meg a feleket az igazságszolgáltatás titkosságától, mikor is hiányzik a nyilvánosság „figyelő szeme”; ez egyúttal a bíróságokba vetett bizalom fenntartásának eszköze is. A nyilvános és szóbeli tárgyalás, azáltal, hogy átláthatóvá teszi az igazságszolgáltatást, hozzájárul a 6. cikk 1. bekezdés céljainak, vagyis a tisztességes tárgyalásnak az eléréséhez, ennek garanciája minden demokratikus társadalom egyik alapvető elve.⁴

Az EJEE 6. cikk 1. bekezdéséhez kapcsolódó esetjog nagyrészt külön kezeli a polgári és a büntető ügyeket. Büntető ügyekben szigorúbb, polgári ügyekben valamivel alacsonyabb elvárásokat támaszt.⁵ Mivel azonban természetesen a gyökerek és a lényegi tartalom azonos, előfordul, hogy valamely büntetőügyben kidolgozott mérce átszivárog polgári ügyekbe⁶, illetve fordítva⁷, különösen, ha nem a büntetőjog klasszikus, szűkebb körébe tartozó ügyről van szó (pl. adóbírság, egyes versenyjogi ügyek). Az alábbiakban főként azoknak az ítéleteknek a nyomán mutatom be az EJEB gyakorlatát, amelyek polgári ügyekben születtek. Fel kell hívni azonban a figyelmet arra, hogy az EJEE autonóm értelmezése körében a „polgári ügyek” kategóriája nem feltétlenül esik egybe azzal, amit mi a hazai jogban „polgáriként” kezelünk. Itt elsősorban olyan perekre kell gondolnunk, amelyek nálunk közigazgatási jogvitának minősülnek (pl. társadalombiztosítási jogviták). Mindez azonban nem befolyásolja azt, hogy az ezekben az ügyekben felállított követelményrendszer a „klasszikus” polgári jogvitákban ugyanúgy érvényes.

⁴ Pl. *Fröbrich v. Germany*, (Application no. 23621/11) Judgment of 16 March 2017, § 34.

⁵ *Sagvolden v. Norway* (Application no. 21682/11) Judgment 20 December 2016, § 112.

⁶ Pl. *Fröbrich v. Germany* § 33–34.

⁷ Pl. *Jussila v. Finland* [GC] (Application no. 73053/01), Judgment of 23 November 2006, § 43.

II. A tárgyalás szerepe az EJEB gyakorlatában

Az EJEB értelmezésében a 6. cikk 1. bekezdése a szóbeli meghallgatáshoz (tárgyaláshoz, „*hearing*”) biztosít jogot⁸, ezáltal az EJEE szintjén is megjelenik a szóbeliség elve. A szóbeli tárgyalás nem kizárólag ahhoz a kérdéshez kötődik, hogy az eljárásban hallgatnak-e ki tanút, aki szóban adja elő vallomását. Az is fontos, hogy a felek lehetőséget kapjanak ügyüknek a hazai bíróság előtti szóbeli előadására. Az EJEB felfogása szerint a szóbeli tárgyaláshoz való jog a felek közötti fegyveregyenlőség egészét megerősítő elem.⁹

A tárgyaláshoz való jog nem abszolút jogosultság.¹⁰ E jog a tisztességes eljáráshoz való jog más részelemeivel együtt mérlegelendő, ezért az előbbi nem képezheti az utóbbiak érvényesülésének gátját. Így különösen nem akadályozhatja az észszerű időn belüli befejezés érvényesülését, s ehhez kapcsolódóan a bíróság ügyterhének gyors és hatékony kezelését. A mérlegelés során mindig az eljárásnak a 6. cikk 1. bekezdésében megfogalmazott tisztességes jellege a kulcsszempont.¹¹ Az EJEB arra is felhívta a figyelmet, hogy tárgyalások módszeres tartása bizonyos típusú ügyekben (konkrét esetben: a társadalombiztosítási ügyekben) leronthatja az ilyen eljárásokban megkívánt különös gondosság követelményét.¹² Ezekben általában épp a tárgyaláson kívüli elintézés elégti ki inkább a tisztességes eljáráshoz való jogból fakadó elvárásokat, meghatározott esetekben azonban elengedhetetlen tárgyalás tartása.

A 6. cikk 1. bekezdéséből főszabályként a nyilvános tárgyalás tartásának követelménye vezethető le. Ez alól az 1. bekezdés második mondata több kivételt is megfogalmaz. Különleges helyzetekben – a főszabály ellenére – akár írásban lebonyolított egyszerűsített eljárások is elfogadhatóak, ha a felek legalább kérhetik a bíróságtól tárgyalás tartását. Az ilyen kérelem teljesítését a bíróság ugyanakkor el is utasíthatja, ha fennállnak az EJEE által igazolható kivételes körülmények.¹³

A kivételes körülmények a bíróság által elbírálandó kérdések természetétől függenek. Így különösen, ha nem merül fel olyan tény- vagy jogkérdés, ami nem válaszolható meg megfelelően a periratok és a felek írásbeli észrevételei alapján. Ilyen az, ha a bíróságnak tisztán technikai jellegű kérdésekről kell ítéletet mondania.¹⁴ Fennállnak a „kivételes körülmények” akkor is, ha az eljárásban nem merül fel vita az elbírálást befolyásoló (vagyis lényeges) tények körül, illetve nem szükséges mérlegre tenni valamely személy szavahihetőségét. A döntést nem befolyásoló tények körüli vita nem igényli tárgyalás tartását.¹⁵ A nemzeti bíróság dönthet tárgyalás nélkül akkor is, ha a perben csak olyan jogkérdés,

⁸ *Fredin v. Sweden* (no.2.) (Application no. 18928/91) Judgment of 23 February 1994, § 21, *Salomonsson v. Sweden* (Application no. 38978/97), Judgment of 12 November 2002, § 34.

⁹ *Ramos Nunes de Carvalho e SA v. Portugal* (Application nos. 55391/13 and 2 others) Judgment of 6 November 2018, § 187.

¹⁰ *Salomonsson v. Sweden* § 34.

¹¹ *Altay v. Turkey* (No. 2) (Application no.11236/09) Judgment of 9 April 2019, § 76.

¹² *Schuler-Zraggen v. Switzerland* (Application no. 14518/89) Judgment of 24 June 1993, § 58.

¹³ *Pl. Martinie v. France* (Application no. 58675/00) Judgment of 12 April 2006, § 42.

¹⁴ Lásd például: *Mirovni Inštitute v. Slovenia*, (Application no. 32303/13) Judgment of 13 March 2018, § 36-37.

¹⁵ *Fröbrich v. Germany* § 35-36, 40.

merül fel, amely nem különösebben összetett¹⁶, vagy korlátozott tárgyú¹⁷. Ebbe a kategóriába tartozik továbbá az is, ha a bíróság csak a perorvoslat megengedhetőségéről határoz, mert ilyenkor nem vizsgálja az ügyet a maga egészében.¹⁸

Csak az elbírálendő kérdések *természete* indokolhatja a tárgyalás mellőzését, az ilyen típusú ügyek gyakorisága nem. Ezért a kivételesség nem jelenti, hogy a jogviták tárgyaláson kívüli elbírálására csak ritkán kerülhet sor. Az EJEB technikai tárgyú, de nem kis számban előforduló ügyeknek tekinti például a társadalombiztosítási jogvitákat, amelyekben gyakran számszerűségi kérdésekben kell állást foglalni írásbeli orvosszakértői vélemények alapján.¹⁹

Mellőzhető tárgyalás tartása akár első- és másodfokon is, ha a felmerült ügyben egyszerűbb szövegszerű, illetve technikai jellegű kérdésekről kell dönteni kivételes sürgősségi eljárásban, s a gyorsaság az adott eljárás lényegi jellemzője²⁰. Bizonyos ügyekben ugyanis elfogadható, hogy a nemzeti hatóságok figyelemmel legyenek a hatékonyság és a gazdaságosság követelményére.²¹

A tárgyaláshoz való jogról le lehet mondani, akár kifejezetten, akár hallgatólagosan. A lemondásnak ugyanakkor kétségtelennek, egyértelműnek kell lennie. Hallgatólagos lemondásként értékelendő, ha a fél nem terjeszt elő vagy nem tart fenn tárgyalás tartására irányuló kérelmet.²² Egyértelmű és világos a nyilvános tárgyalásról való lemondás, ha az eljárásjogi szabályozás értelmében a bíróság hivatalból vagy a felek kérelmére tűz tárgyalást, de a bíróság jellemzően tárgyaláson kívül dönti el az ügyeket, és a fél tárgyalás tartása iránti kérelmet nem terjeszt elő.²³ Nem lehet azonban lemondásként értékelni, ha a jogszabály nem teszi lehetővé a felek számára tárgyalás tartására irányuló kérelem előterjesztését.²⁴

A tárgyalásról való lemondás nem hatályosulhat, ha közérdeket érintő jelentős kérdések szükségessé teszik tárgyalás tartását. Az EJEB döntésekből kitűnő logikát követve a közérdek jellemzően a nyilvánosság miatt indokolhatja a tárgyalást. Nem merül fel közérdekűség, ha összetett szakmai kérdéseket kell vizsgálni, s ez könnyebben kivitelezhető írásban, mint szóban. Továbbá, ha a jogvita magán-, egészségügyi természetű, ami elriaszthatja a felet attól, hogy a nyilvánosság előtt zajló tárgyalást kérjen.²⁵

Tárgyalás tartásának szükségessége főszabály szerint az elsőfokú eljárásban merül fel, az igazságszolgáltatás megfelelő működése érdekében ugyanis jellemzően célszerűbb az elsőfokú eljárásban tárgyalást tartani, mint később.²⁶ Különösen ez a helyzet, ha ez az egyetlen fórum, amely az ügyet tárgyalja, vagyis az elsőfokú bíróság egyben végső fokú

¹⁶ *Varela Assalino v. Portugal* (Application no. 64336/01) Judgment of 25 April 2002; *Speil v. Austria* (Application no. 42057/98) Judgment of 5 September 2002.

¹⁷ *Allan Jacobsson v. Sweden* (no. 2) (Application no. 16970/90) Judgment of 19 February 1998, § 49.

¹⁸ *Salomonsson v. Sweden* § 35.

¹⁹ *Miller v. Sweden* (Application no. 55853/00) Judgment of 8 February 2005, § 29; *Andersson v. Sweden* (Application no. 17202/04) Judgment of 7 December 2010, § 48

²⁰ Adott esetben: sajtóközleményre adandó helyreigazító válasz közzététele.

²¹ *Eker v. Turkey* (Application no. 24016/05) Judgment of 24 October 2017, § 29

²² *Håkansson and Stureson v. Sweden* (Application no. 11855/85) Judgment of 21 February 1990, § 66; *Schuler-Zraggen v. Switzerland* § 58.

²³ *Schuler-Zraggen v. Switzerland* § 58.

²⁴ *Martinie v. France* § 43.

²⁵ *Schuler-Zraggen v. Switzerland* § 58.

²⁶ *Salomonsson v. Sweden* § 37.

is, további perorvoslatnak helye nincs²⁷, beleértve azt az esetet is, ha a perorvoslat megengedhetőségéről negatív döntés születik. Ha az alsóbb fokú bíróság előtt nem tartottak tárgyalást, azt a fellebbezési szakban orvosolni lehet²⁸, kivéve, ha a perorvoslat hatálya korlátozott, különösen, ha a bíróság nem vizsgálhatja meg az ügy érdemét, beleértve a tények felülvizsgálatát és értékelését is.²⁹

Ehhez képest a másod- vagy harmadfokú eljárásokban az érintett szakasz sajátos jellemzőinek függvényében támasztható alá a tárgyalás mellőzése.³⁰ Azt, hogy szükséges-e tárgyalást tartani a perorvoslati eljárásokban, az is befolyásolja, hogy az elsőfokú eljárásban volt-e tárgyalás vagy sem. Kevésbé szigorú követelmények érvényesülnek akkor, ha az elsőfokú eljárásban volt tárgyalás, úgyszintén, ha a fél az elsőfokú eljárásban nem kérte tárgyalás tartását, csak a fellebbezési szakaszban. Figyelemmel kell lenni továbbá az eljárás egészére és azon belül a másodfokú (harmadfokú) bíróság szerepére, vagyis az adott állam perorvoslati rendszerére, a perorvoslati bíróság jogkörére (nevezetesen arra, mennyiben hatásköre az ügy teljes felülbírálata), valamint arra, ahogyan a kérelmező érdekeit a perorvoslati bíróság előtt képviselik, illetve védik, különösen az elbírálandó kérdések természetének fényében.³¹ Ha a perorvoslati bíróság csupán jogkérdésekben dönt és határozata folytán az alsóbb fokú bíróságnak tárgyalás alapján hozott ítélete válik véglegessé, akkor nem sérti az EJEE-t a tárgyalásnak a perorvoslati (felülvizsgálati) eljárásban való mellőzése.³²

A Bíróság értelmezésében nemcsak a perorvoslat megengedhetőségének tárgyában, de akkor is eljárhat a perorvoslati bíróság tárgyaláson kívül, ha kizárólag jogkérdéseket kell elbírálnia.³³

III. Milyen következtetések adódnak a hazai perjogra nézve?

A Pp. szerint érdemi tárgyalás nélkül elsőfokú ítélet nem hozható. Az érdemi tárgyaláson a bíróság bizonyítást vesz föl a közvetlenség elvének biztosításával, így különösen a személyek szavahihetőségének értékelése, a lényeges tények körüli vita kapcsán (legalábbis, ami a bizonyítást érinti) teljesül az EJEE-ből fakadó követelmény. A Pp. némileg túl is lép e minimumon, hiszen akkor is kell tárgyalást tartani, ha végső soron kizárólag jogkérdésekben foglal állást a bíróság, bár ilyen esetek a gyakorlatban ritkán merülnek csak fel.

Más a helyzet az „ügy előadásával”. A Pp. alapján erre szolgálnak a felek beadványai, valamint a perfelvételi tárgyalás. A keresetlevél és az írásbeli ellenkérelem nélkülözhetetlen részei a „meghallgatásnak”, a tárgyalás viszont nem. A perfelvétel további módjáról a bíróság az ügy körülményeitől függően dönt, amely lehet a perfelvételi tárgyalás mellőzése is. Az EJEE-vel véleményem szerint az a bírói mérlegelés áll összhangban, amely a perfelvételi szakban is fősabállyá teszi tárgyalás tűzését. Ez következik abból, hogy a tisztességes

²⁷ *Håkansson and Stureson v. Sweden* § 64.

²⁸ Pl.: *Buterlevičiūtė v. Lithuania* (Application no. 42139/08) Judgment of 12 January 2016, § 52-54.

²⁹ *Ramos Nunes de Carvalho e SA v. Portugal* § 192.

³⁰ *Salomonsson v. Sweden* § 36, *Helmers v. Sweden* (Application no. 11826/85) judgment of 29 October 1991, § 36.

³¹ *Helmers v. Sweden* § 31-32.

³² *Axen v. Germany* (Application no. 8273/78) Judgment of 8 December 1983, § 28.

³³ *Helmers v. Sweden* § 36.

eljáráshoz való jog főszabályként megköveteli nyilvános tárgyalás tartását (a tárgyalás minőségétől függetlenül), és abból, hogy a felek szóbeli meghallgatása, ügyüknek szóbeli előadása a felek egyenjogúságának megerősítéséhez járul hozzá. Emellett a felek szóbeli meghallgatása szükséges azon az alapon is, hogy közöttük a tények körül rendszerint vita van: így nemcsak a bizonyítás, de a tényállítások előadása során is indokolt a szóbeli tárgyalás. Az anyagi pervezetés elvben kivitelezhető írásban is.³⁴ Az anyagi pervezetés szükségességének esetei azonban valószínűleg beleilleszkednek az egyébként igen homályos „bizonyos kérdések tisztázására van szükség” kategóriájába, ami indokolja tárgyalás tartását.

A főszabály alól lehetnek azonban kivételek, amelyeket az EJEB joggyakorlata értelmében a jogvita természetéből fakadó különleges körülmények indokolhatnak, különösen az, ha a felek írásbeli beadványai alapján megfelelően megítélhető az ügy. Így, ha írásban a felek egymás lényeges tényállításait nem vitatják, tehát csak jogkérdést kell a bíróságnak megítélnie és ez nem nagyon bonyolult vagy összetett.

Ha a bíróság a tárgyalás mellőzéséről is dönt, a felek kérhetik tárgyalás tartását. Mintegy szelepként segíti elő az EJEE-nek való megfelelést, hogy e kérelmet a bíróság nem utasíthatja el.

Az EJEE-vel alapvetően összhangban áll az a szabályozás, amely a másodfokú és a harmadfokú eljárásban főszabállyá a tárgyaláson kívüli elbírálást teszi, de egyúttal biztosítja a feleknek, hogy tárgyalás tartását kérjék. Ha ténykérdések is felmerülnek a jogorvoslati eljárásban, különösen, ha a másodfokú eljárásban bizonyítást kell felvenni, körültekintően kell eljárni. Ez utóbbi esetben a Pp. előírja a bíróságnak a tárgyalás kitűzését, így ez összhangban áll az alapjogi követelménnyel. Kevésbé egyértelmű, hogy kell-e nyilvános tárgyalást tartani, ha új bizonyítást már nem vesz fel a bíróság, de újraértékeli az alsóbb fokon felvett bizonyítás eredményét, és így változtatja meg a tényállást.

A felülmérlegelés többféle bizonyítási eszközből származó bizonyíték kapcsán felmerülhet. Ha ezeket a perorvoslati bíróság az iratok és a felek beadványai alapján megfelelően meg tudja ítélni, tárgyalás tartása szükségtelen. Az EJEB gyakorlata alapján ilyennek minősíthető az írásbeli szakvélemény és az okirat. Más a helyzet a tanúkkal, ha azok szavahihetősége is kérdéses. Ilyenkor tárgyalás tartása a bizonyítás megismétlése végett a fellebbeviteli szakaszban még akkor is indokolt, ha az alsóbb fokú bíróság előtt már volt tárgyalás. Ha az iratellenes, logikátlan, okszerűtlen mérlegelés a felülvizsgálati eljárásban a tanú szavahihetőségét is érinti, a tanú ismételten nem hallgatható ki, ezért legfeljebb az eljárás és ennek keretében a bizonyítás megismétlésének elrendelése útján orvosolható a helyzet.

A fél előadása kívül esik a bizonyításon, de a perben jelentős tények megállapításánál jelentőséget kap³⁵. Indokolt lehet a fél szóbeli meghallgatása „bizonyos körülmények tisztázása” végett, és ez akár kapcsolódhat a bizonyításhoz is (pl. okirat keletkezésének körülményei, stb.), ezért mind a másodfokú, mind a felülvizsgálati eljárásban szükség lehet e célból tárgyalásra, még akkor is, ha ezt a fél nem kéri.³⁶

³⁴ WALLACHER LAJOS: *Elsőfokú eljárás*. In: Nagy Adrienn – Wopera Zuzsa (szerk.): *Polgári eljárásjog I. Második, átdolgozott kiadás*. Wolters Kluwer. Budapest, 2018. 280. p.; ÉBNER VILMOS: *Anyagi pervezetés*. In: Varga István (szerk.): *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I/III. HVG-ORAC*. Budapest, 2018. 980–982. pp.

³⁵ Pp. 279. § (1) bekezdés.

³⁶ Lásd ehhez a tágabb értelemben vett „büntetőjogi” vád (adóbírság) tárgyában folyó eljárás kapcsán született *Pákozdi v Magyarország* (Application no. 51269/07) Judgment of 25 November 2014.